

В Мочарах

Федір Потушняк

Залізнична будка №5 самотна і віддалена. Навколо жодної душі – тільки тори й гори, а на цій запрудженій горами долині – ще й мочари з густими водяними травами, багністі й смердючі. Удень, здається, їх не видно, але, коли заходить сонце і зупиняє зір на тих на болотах, вони стають помітними і немов живими: виблискують на сонці своїм мідяним тілом, покритим лускою допотопного світу, й тяжко дихають. Так, багнища улітку живуть і мають у собі таємничу силу, плекають цілий темний світ, який виринається іноді на поверхню і творить людям зло. Втілюючись у велику тишу, той світ обвиває людину поволі, висмоктує з неї життя, і внаслідок цього можна втратити над собою владу.

Лише одна дорога – залізниця – веде через мочари... Тут завжди лежить повне й важке безгоміння, яке порушується тільки стуком поїздів – швидкого, простого чи вантажного, – що пробігають колією. Хіба що простий потяг – і то зрідка – зупинявся, було, на хвилину, а тепер і він мчить мимо, зникає вдалині...

Залізнична будка нічим не примітна, як і сам сторож Павло Сим – сорокалітній чоловік із задуманим, лагідним обличчям, очі якого дивляться з безнадійним виразом. Щоранку він бере свої кліщі, молоток та лопату, перевіряє лінію. До полудня одну колію, а по полудню другу. Робота неважка – проста, але сувора, бо вимагає точності, мусить усе виконувати справно.

До цього Павло Сим працював на станції в селі. Там померла жінка та й синок. Він тяжко пережив утрату родини. Потім біль ущух, начебто обріс шкаралупою... Павло навіть зрадив, що його перевели у пущу, далеко від людей. Та все-таки самотність гнітила. Спочатку його тут займали поїзди. Завжди щось цікавого майне у вагонному вікні: чи хтось подивиться на нього, чи вигляне майже знайоме обличчя, примітить чийось усмішку або турботлива рука кине йому газету. Потім усе це стало звичайним, буденним і теж нецікавим. Нескінченна, як нудьга, сама залізниця, одні й ті ж поїзди...

Почав часто впадати в зажуру. Бувало, йде по колії і думає, думає... Розглядає у думках кожную згадану особу, кожную подію. Руки собі працюють, а думки літають десь по світу. Протягом двох років мало кого бачив зі своїх знайомих, мало з ким і розмовляв. Городчик – єдине його господарство – давав щось для прожиття, а решту привозили з міста...

І ось раптом минулого тижня, коли він проходив залізницею, у лісі майнула постать на коні. Сів собі на шпали і чекав з надією, що, може, хтось підійде до нього, та ніхто уже не з'являвся. Потім десь у лісі зірвалися постріли, і знову все замовкло...

Подався туди. Неподалік від місця, на якому начеб видів вершника, на сухому дереві помітив великого пораненого пугача. Підійшов до птаха крадучись, спіймав його й поніс до своєї будки.

Пугач одужав і вже звук до господаря – завжди уранці прилітав до будки, а Павло

впускав його на під. Та з якогось часу птах рідше і рідше з'являвся біля будки, і години знову тягнулися для сторожа одноманітним ланцюгом – і не було їм ні початку, ні кінця. У нього навіть почала боліти голова. Відчував тупий і важкий біль, як від удару обухом.

Недавно зібрався попрацювати в городчику, коли на двоколісці примчав контролер. Павло з радістю – як до жаданої людини, й зі страхом – як до начальника, вибіг йому назустріч... Та вигляд контролера був дуже заклопотаний. Він не привітався. Уп'яв у Сима очі та мовчав. Потім тихо, ніби співчутливо, пояснив:

– Погано, добрий чоловіче! Треба буде вночі перед поїздом теж оглядати колію. Ходять по ній нерозумні люди, відкручують для себе гвинти, велике нещастя можуть заподіяти.

Він пояснював, що треба робити, і додав розпорядження на випадок якоїсь пригоди. Між иньшим, наказав носити із собою сірники й ліхтар. Така постанова їхньої дирекції. Нарешті заспокоїв: він і всі начальники, знаючи Павла, сподіваються, що це розпорядження буде виконане так, як годиться. Добре було би, правда, мати зброю, та поки що хай обходиться без неї...

Контролер потис Павлові руку, запитав, як тут йому живеться, сів на двоколіску і від'їхав.

Усі неприємні думки, усі сумніви із голови сторожа наче вітром здуло. Став навіть веселим, мов нічого з ним не трапилося. Насвистуючи, оглянув свій городчик й дивувався, що все у порядку, бо досі ніколи цього не помічав. "Уночі, – вирішив він, – буду собі ходити по штреці, а вдень тут працювати..."

Потім пішов до хатки, лагодив сяке-таке знаряддя аж до надвечір'я. Лише тоді слова про небезпеку неживими впали в його душу.

Вечорові сутінки почали заглядати у віконце будки, не даючи спокою. Якись білі зайчики побігали по стінах, потім потьмяніли і повільно зникли у повітрі.

Спохопився і вийшов. Аж стало йому дивно, що так зацікавився домашньою працею. Зібрався на дорогу. Вже вийшовши до колії, згадав, що забув повечеряти. Чомусь не хотілося їсти. Ішов собі сміло й помахував ліхтарем. Але коли домик зник з очей – думки повернулися ніби в иньший бік: одному, як палець, йому майже цілу ніч доведеться йти серед цієї пущини... Перед очима таємничо вставав чорний ліс, непролазні мочари і ті несподівані блукаючі вогники, що були спокійними – невидимими вдень і ставали такими страшними в нічній темноті. Тепер він відчув, як ноги під ним трусяться, а по спині струмом перебігає холод. Ніколи з ним такого не було, і не міг збагнути – від чого це народжувався страх? Прискорив ходу, але той страх не відступав від нього. Павло намагався нічого не думати. У голові стало якось порожньо, але тіло й далі лишалося натягнутим, напруженим. І все ж повинність є повинність.

Ось кінець дільниці. Треба скоріше повертати, аби коло будки вчасно зустріти поїзд. Та щось зашуміло. Відскочивши вбік, Павло зупинився і видивився в темряву. Нарешті, недалеко блиснув мишачий вогник і Павлові привидівся – щез би! – отой

чоловік у червоній шапочці, що, за повір'ям, по ночах направляє колію.

Сторож став як стовп і не рухався.

Щось легенько постукало в рейку. Звук полинув без відголосу, та досить виразно...

Павло Сим щосили пустився втікати. Спам'ятався тільки коло будки, весь мокрий і гарячий. Сів на поріг, віддихався і сидів непорушне, поки не почувся гуркіт поїзда. Тоді відправив потяг і нараз ліг спати.

Спав аж до полудня. Але уві сні спохоплювався – чоловічок у червоній шапочці знову ліз на очі. Коли оп'яніння від страху пройшло, Павло побачив, що лежить просто на підлозі. У голові крутилися здогади, мішалися й ніяк не хотіли прояснитися. Пугач, що несподівано вночі повернувся до його сторожки, сидів на спинці ліжка й видивився на нього тупим, невиразним зором, що теж тепер здавався страшним. Павло з дикою жорстокістю кинувся на нього і схопив за голову. Птах боронився, деручи йому кігтями руки. Побачивши на своїх пальцях кров, Павло ще більше запалився люттю. Він схопив сокиру і на порозі відрубав пугачеві голову. І тут його охопила смертельна нудьга. Кинувся на ліжку, скреготав зубами, та лютя не минала. Аж як перемучився, заснув і не вставав до самого вечора. А коли, прокинувшись, побачив убитого пугача, ніяк не міг збагнути, як то сталося. Йому стало жаль обезглавленого птаха, мало не розплакався.

Сонце вже повільно спадало за гору, покривало червоними плямами мочари і скелі. Треба було знову збиратися в дорогу. Взяв незапалений ліхтар, кліщі та молоток і вийшов із будки. На серці було важко, а в цілому тілі відчувався якийсь опір, що не давав іти вперед. Та повинність для Сима була сильнішою від смерті... Він ступив рішуче, хоч ноги учинилися одразу важкими, мов той великий молот, якого звук часом носити із собою. Коли дійшов до повороту, де сталася вчорашня пригода, більше не міг зробити ні кроку. Стояв на однім місці й дивився в пітьму.

Минуло з півгодини. Тоді почув кроки, що рівно, сміливо наближалися до нього. Павло заціпенів. А кроки все чутніші й чутніші. Хтось уже йде обережно, крадці... Ось кроки зовсім близько. Стукіт їх бере за саме серце. Ще якась хвилина – і вони, ті кроки, звальяться на нього!.. Все Павлове тіло напружується, в ногах і руках з'являється нечувана рішимість не датися. Поклавши на землю все ще не запалений ліхтар, сторож стискає молоток обома руками і зціплює зуби. За містком, де колія звертає убік, з'являється довга людська постать. Мигнуло бліде, якесь мишаче світло, і на рейці раптом заскреготав гвинт. Хвилина... і щось важко вдарило об землю... Ще раз засвітилося... Павло шалено скрикнув й, охоплений гнівом, напустився на ту чорну постать, що відкручувала гайку кріпильного швореня. Сильний удар кулака відкинув сторожа назад. Він захитався, та не впав, не випустив молотка з руки. Нараз замахнувся і з усієї сили гупнув невідомого молотком по плечу. Чорна постать скрикнула і зламалася. Павло бив і бив... доки той без пам'яті не скотився під укіс.

Сторож згадав наказ контролера. Відшукав і запалив ліхтар. Одна рейка була геть відкручена. Отже, поїзд міг би зійти з колії, звалитися з людьми у болото!..

Впав на коліна і заплакав...

Вдалині уже двигтів пасажирський потяг. Павло нараз схопився на ноги, побіг йому назустріч і почав давати знати ліхтарем. А поїзд з розгону гнався уперед. Ледве зупинився перед самим місцем, де зійшов би з рейок. Люди, як мурахи, висипали з вагонів і скоро обступили обхідника колії.

Він намагався – згідно правил, тримаючи руку біля шапки, – рапортувати, що сталося, та не міг заговорити й лише показав на відгвинчену рейку. Довкола заблимали сотні вогників. Одні взялися направляти колію, інші подалися до неприємного злочинця, принесли й поклали його перед потягом. Він був у чорному плащі, великий та худий. Все ще лежав без пам'яті...

Натовп тріумфально взяв Павла на руки і поніс його на поїзд, що мав рушати далі. Того разу скорий уперше зупинився біля сторожки Павла Сима. Став тільки для того, щоб він міг зійти. Люди з поїзда ще довго вітали його і кидали в дар усякі речі.

Потяг відправився, і довкола знову запанувала мертва тиша. Павло якусь хвилю вдивлявся у темінь, наслухаючи, чи чоловічок у червоній шапочці вийшов робити обхід. Вдалині блимав знайомий мишачий вогник і чулося легеньке постукування молоточка. Звук поволі наближався. Павло зайшов до хатки й ліг. Невдовзі заснув, та сон був тяжкий. Вчувалося, що десь на подвір'ї стиха кричить поранений пугач. Той самий птах, якого він підібрав на сухому дереві, у заболоченому лісі...